



Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinden Ahilik Kurumu[♦]

Hamdi KIZILER
Yrd. Doç. Dr., KBÜ İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf ABD.
hamdikiziler@gmail.com

Öz

Ahilik, ortaçağ Anadolu'sunun toplumsal ve kültürel dokusuna yön vermiş kurumlardan biridir. Kökeni daha çok fütüvvet anlayışına dayalı tasavvufi ve ahlakî geleneklerdir. Ahilik teşkilatı, yüksek ahlaka mensup kişilerin toplandığı bir yer olarak kabul edilmiştir. Ahi ahlakı, temelde Kur'an ve Hz. Peygamber'in hadislerine dayanmaktadır. Osmanlı kültür tarihinde son derece önemli bir yere sahip olan Ahilik, kuruluşundan itibaren bütün gücünü başta gençler olmak üzere özellikle sanat erbabını bir örgüt etrafında toplayarak onları manevî ve ahlakî yönden eğitmeye ve yükseltmeye yöneltmiştir. Meslek teşkilatı ve yaygın eğitim kurumu olarak ciddi anlamdaki ilk mesleki eğitim kurumu olma özelliğini gösteren Ahilik kurumunun faaliyet alanı, sadece mesleki saha ile ilgili olmayıp dinî, ahlakî, toplumsal, kültürel ve siyasi fonksiyonlar da bünyesinde barındırmıştır. Bu çalışmada ahilik teşkilatının Osmanlı toplumunun sosyo-kültürel gelişiminde oynadığı rol ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Osmanlı Toplumunu, Sosyal Hayat, Kültürel Hayat, Ahlak.

Social Dynamics of Ottoman Society: Akhism Organization

Abstract

The Akhi organization is an important association that influenced the public and cultural changes in Anatolia during the middle ages. Its roots depend on futuwwa traditions, mystic and moral values. The Akhi organization is a place which brings the persons with high ethical rudiments together. Ethic of the Akhi is originated from the Quran and the traditions of the Prophet. Since its very foundation Akhism, having an important place in the Ottoman cultural history, spent all its energy together the young people and craftsmen under an organization and tried to train and exalt them morally. The field of activity of the Akhi organization, which is the first vocational education institution as an organizational and community education institution, is not confined to vocational training but also included religious, moral, societal, cultural, and political functions. In this study, the role of Akhis in socio-cultural development of the Ottoman society is evaluated.

Keywords: Akhism, Ottoman Society, Social Life, Cultural Life, Ethic.

[♦] Bu çalışma "I. Uluslararası Osmanlı Dünyası: Esasî Biraradlıklar Sempozyumu"nda sunulan bildirinin makale haline getirilmiş şeklidir.

Giriş

Ahilik, XII. yüzyılın ilk yarısından XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar Anadolu'da yaşamış Türk halkının sanat ve meslek alanında yetişmesi ile ahlakî yönden gelişmesini sağlamak amacıyla kurulan önemli bir sosyal dinamizme sahip olan kurumun adıdır. Bu sebeple Ahilik, bünyesinde sanat ve meslek icra eden kişilerin çalışmalarını ve gereksinimlerini düzenleyerek önemli toplumsal fonksiyonlar yerine getirmiştir.

Ahilik sözcüğünün, Arapçada "kardeşim" anlamına gelen Ahi'den veya Türkçede "eli açık", "cömert", "yiğit", "kahraman" gibi anlamları bulunan Akı'dan türetildiği kabul edilmiştir.¹ Bununla birlikte Ahi tabirinin ilk defa Hucvirî (ö.1072) tarafından Ahi Ferec (ö.1064) için kullanıldığı görüşü de kaynaklarda yer almıştır.² Temelde Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamber'in sünnetine dayanan prensipleriyle Ahilik, tasavvufta önemli bir yeri olan "Uhuvvet (Kardeşlik)" kavramını hatırlatmasından dolayı da hızlı yayılmış ve kalabalık kitleler tarafından kabul görmesi kolay olmuştur.³

Ahilik, ilk ortaya çıktığı dönemden itibaren zamana ve mekâna paralel olarak sürekli gelişmiş ve kendine göre bir kısım temel ilkeler ortaya koymuştur. Ahilik birliğine ilk adım atmakla başlayan bu ilkeler, kurumsallaşmasını ve kalabalık kitlelere ulaşmasını sağlayan önemli fonksiyonlar icra etmiştir. Nitekim Ahiliğe giriş şerbet içmek (şürb), şed veya peştemal kuşanmak, şalvar giymekle gerçekleşirdi. Ahilik yapısı içindeki esnaf birlikleri; ustalar, kalfalar ve çıraklardan oluşmuştur. Çıraklıktan itibaren birlik içinde yükselmek için meslekî ehliyet ve liyakat şartı aranmıştır. Mesleğini iyi öğrenmediği sürece çırakların dükkân açmalarına izin verilmemiştir. Esnaf ve dükkân sayıları, iş aletleri ve tezgâhlar sınırlandırılmış, ihtiyaca göre mal üretimi de esas alınmıştır. Sanat erbabı içinde en dürüst ve en çok saygıya değer olan yaşlı üyelerden biri, teşkilâtın reisi kabul edilmiş ve kendisine Ahi denmiştir.⁴ Bu üstatların iş, sanat ve esnaf üzerinde bir tarikat şeyhi gibi nüfuzları olmuştur. Büyük âlim ve mutasavvıf Şeyh Edebalı de Ahi şeyhlerinden olup Osman Gazi ile sıkı ilişkiler kurmuş ve kızını onunla evlendirmiştir.⁵

¹ Mikail Bayram, *Ahi Evran ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu*, (Konya: Damla Matbaacılık, 1991), s. 131.

² Abdurrahman Camî, *Nefahâtü'l-üns*, (İstanbul: Marifet Yayınları, 1977), s. 288.

³ Ziya Kazıcı, "Ahilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988), c. I, s.540.

⁴ Kazıcı, "Ahilik", s.540; Namık Sinan Turan, "Selçuklu ve Osmanlı Anadolu'sunda Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Gelişim Süreci", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 52, (2007): 152 vd.; İbrahim Durak, Atilla Yücel, "Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 15/2, (2010): 154.

⁵ Aşıkî Derviş Ahmed, *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, (haz. H. Nihal Atsız, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985), s. 17.



Bütün prensiplerini dinin asıl kaynağından alan Ahiliğin ilkeleri, "Fütüvvetnâme" adı verilen kitaplarda yer almıştır. Mezkur kitapların ilk örneklerinden olan ve Süleyman Ateş tarafından neşredilen Ebû Abdurrahman Sülemî (ö.1021)'nin *Kitabu'l-fütüvve'si*,⁶ Sühreverdî (ö.1234)'nin *Avârifü'l-meârif'i*,⁷ Abdülbaki Gölpınarlı tarafından neşredilen ve XIII. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen Yahya b. Halil b. Çoban el-Burgazî'nin *Fütüvvetnâme'si*⁸ gibi eserler, bu hususta önemli bir yere sahiptir.

Teşkilata girecek kimse ilk önce Fütüvvetnâmelerde belirtilen dinî ve ahlakî emirlere uymak zorunda idi. Buna göre, teşkilât mensuplarında bulunması gereken vasıflar; vefa, doğruluk, güvenilirlik, cömertlik, tevazu, doğru yola sevk etme, affetme, tövbe şeklinde sıralanmıştır. Alkol, zina, yalan, gybet, hile gibi davranışlar ise meslekten atılmayı gerektiren sebepler arasında sayılmıştır.⁹

Ahiliğin temel amacı, insanın dünyada ve ahirette mutlu olmasına yardımcı olmaktır. Bu yaklaşım, Ahilerin dünya için ahiretini, ahiret için dünyasını terk etmeyen dengeli bir hayat anlayışı geliştirmelerini sağlamıştır. Ahilik anlayışına göre bütün insanlar, eşya, tabiat ve dünya, Allah'ın bütün insanlığa bahsettiği emaneti kabul edilmiştir. Dolayısıyla emek gücünün, tüketicinin kısaca insanın ve tabiatın sömürülmemesi, aralarında adalet ve denge ilkeleri korunarak bireysel ve toplumsal refah ve huzurun sağlanması esas alınmıştır. Ahilikte zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, millet ile devlet yani toplumun bütün fert ve kurumları arasında iyi ilişkiler ve denge kurarak herkesin huzur içerisinde yaşaması hedeflenmiştir. Dolayısıyla Ahilik, üretmeden tüketmeye, ihtiyaç fazlasını tüketmeye, haksız rekabete, güçlünün zayıfı sömürmesine, haksız kazanç sağlamaya, insanları kandırmaya kısaca, ahlakî olmayan her türlü davranışa karşı olan bir düşünceyi temel bir ilke saymıştır.¹⁰

Ahilik Kurumunun Ortaya Çıkış Süreci

Ahilik kurumunun ve ortaya çıkışının doğru anlaşılabilmesi, fütüvvet kurumunun ve ideallerinin doğru anlaşılmasıyla yakından ilgilidir. Zira Ahilik hicri II. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan fütüvvet anlayışının ve bu anlayışın kurumsallaştığı sosyal örgütlenme biçiminin Anadolu'da kazandığı özel bir biçimdir. Fütüvvet, İslam'ın etkisinde kalarak göçebe

⁶ Ebû Abdurrahman es-Sülemî, *Kitabu'l-fütüvve*, Ayasofya Kütüphanesi, nr. 2049.

⁷ Şihâbüddin Ebû Hafs Ömer b. Muhammed es-Sühreverdî, *Avârifü'l-meârif*, Ayasofya Kütüphanesi, nr. 1714.

⁸ Yahya b. Halil b. Çoban el-Burgazî, *Fütüvvetnâme*, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kitaplığı, nr. 48458.

⁹ Sülemî, *Tis'atü kütüb fi usûli't-tasavvuf ve'z-zühhd*, (Beyrut: en-Nâşir li't-tubâ'ati ve'n-neşr, 1993), s. 328; Sühreverdî, *Avârifü'l-meârif*, (çev. H. Kamil Yılmaz – İrfan Gündüz, İstanbul: Erkam Yayınları, 1993), s.545; Abdülbaki Gölpınarlı, "Burgazî Fütüvvetnâmesi", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası XV*, (1953): 115.

¹⁰ Yusuf Ekinci, *Ahilik ve Meslek Eğitimi*, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990), s. 22.



aşiret hayatından yerleşik hayata geçen Arap toplumunun konukseverlik, cömertlik ve yiğitlik gibi değerlerin yaygın biçimde kullanılan adıdır. Bu düşüncenin özünde yer alan “Fetâ (Genç)”, biri misafirperverlik/cömertlik, diğeri cesaret/kahramanlık olmak üzere iki ahlakî vasıf ile öne çıkmıştır. Bu yönüyle fütüvvet, İran’daki civanmertlik, eski Türklerdeki akılık ve alplik, Batıdaki şövalyelikte olduğu gibi her toplumda karşılaşılabilen bir yiğitlik anlayışını temsil etmiştir. Başlangıçta bu anlayış, cömertlik, misafirperverlik ve kahramanlık boyutlarıyla sınırlı iken zamanla felsefî ve tasavvufî derinlikler kazanmıştır.¹¹

Fütüvvet anlayışı hakkında ilk söz söyleyenler sufiler olmuştur.¹² Sufilerce fütüvvet, tasavvufî yaşantının önemli mertebelerinden birisi olarak kabul edilmiştir. Onlara göre fütüvvet, iyi davranışların toplamından ibaret olan bir yaşam tarzıdır. Bu yaşam tarzı, Peygamberlerin ve İslam büyüklerinin yüksek vasıflarıyla belirginleşmiştir. Mutasavvıfların geliştirdikleri fütüvvet anlayışındaki “Fetâ” tipi, savaş ve mücadeleden ziyade dürüstlük, diğergamlık, cömertlik, merhametlilik gibi vasıflarla tanımlanmıştır.¹³

İslam’ın yayılmasına paralel olarak, fütüvvet ideali ve teşekkülleri, muhtelif isimler altında önce Suriye ve Irak’ta, sonra da mahalli kültürlerin de katkılarıyla İran ve Türkistan’da yayılmaya başlamıştır. Emevî Halifesi Hişam (724-743) zamanında “Fityân” birlikleri kurulmuştur. Abbasi Halifesi Nasır (1180-1225), İslam’ı fütüvvet ideolojisi yardımıyla etkili kılmak ve İslam İmparatorluğunu fütüvvet birlikleri yardımıyla derleyip toparlamak istemiştir. Bu amaçla, fütüvvet libasını sufi şeyhlerinden Salih el-Bağdadi’nin yaptığı bir merasimle giyerek, kendisini fütüvvetin piri saymıştır. Böylece fütüvvet, merkezi, bürokratik, hiyerarşik, ahlaki kaideleri ve lideri olan tam bir teşkilat halini almıştır.¹⁴

Selçuklu Sultanları ile Abbasiler arasındaki siyasi ve kültürel ilişkiler bağlamında fütüvvet düşüncesinin yayılması, Anadolu’da Ahilik geleneğinin temelini oluşturmuştur. I.Gıyaseddin Keyhüsrev’in (1192-1211) hocası Mecdüddin İshak’ı Bağdat’a göndermesi, bu kişinin dönüşünde Evhadüddin-i Kirmanî (ö.1238), Muhyiddin İbnü’l Arabî (ö.1240) ve Şeyh Nasirüddün Mahmud el-Hoyî (ö.1261) gibi mutasavvıfları Anadolu’ya getirmesi, Ahiliğin kurumsallaşmasında etkili olmuştur.¹⁵ Özellikle fütüvvet teşkilatının şeyhlerinden biri olarak 1204’te Anadolu’ya gelen ve burada kurduğu zaviyeler aracılığıyla fütüvvet düşüncesinin yayılmasında katkıda

¹¹ Anzavur Demirpolat, Gürsoy Akça, “Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi* 15, (2004): 356.

¹² Sülemî, *Kitabu’l-fütüvve*, Ayasofya Kütüphanesi, nr. 2049. Bu eser için bkz. Sülemî, *Tasavvufta Fütüvvet*, (çev. Süleyman Ateş, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1977).

¹³ Sülemî, *Tasavvufta Fütüvvet*, s. 22 vd.

¹⁴ Ahmet Yaşar Ocak, “Fütüvvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996), c.XIII, s.261; Demirpolat, Akça, s. 358.

¹⁵ Kazıcı, “Ahilik”, s. 540.



bulunan Evhadüddin-i Kirmanî'nin önemli bir etkisinin olduğu kabul edilmektedir. Kayseri'de ikamet eden Kirmanî, belli aralıklarla Malatya, Konya, Sivas gibi kentlerde bulunmuş, devlet ricalinden ve halktan büyük saygı görererek pek çok mürit edinmiştir. Kirmanî'nin mürit ve halifeleri, edindikleri fütüvvet anlayışını buldukları yerlerde tekke ve zaviyeler kurarak yaymışlardır.¹⁶ Nitekim Kırşehir'de Ahi Evran adına yapılan zaviye, ahilik anlayışının icrası için önemli bir mekân olmuştur.¹⁷

Böylece İslam etkisindeki Türk akıllığı yani Türk fütüvvet hareketi, 'Ahilik' olarak karşımıza çıkmıştır. Abbasi Hilafetinin dağılmasından sonra fütüvvet hareketinin bir varlık gösterememesine karşın, Türk fütüvvet hareketinin yani Ahilik anlayışının varlığını devam ettirmesi, Ahilikteki akıllık değerlerinden kaynaklanmıştır.¹⁸ Bu nedenle XIII. asır başlarında o dönem Anadolu'nun sosyal, kültürel, siyasi ve ticari şartları içinde, İslam dünyasının hiçbir yerinde görülmeyen bir şekilde gelişme göstererek teşekkül etmiş bir esnaf ve sanatkarlar teşkilatı olan Ahilik, binlerce yıllık Türk medeniyetinin İslam kültürüyle uyum içerisinde kaynaşmasından doğan yeni bir sosyal ve kültür kuruluşu olarak kabul edilmiştir.¹⁹

Anadolu'da Ahilik anlayışını esnaf ve meslek teşkilatı haline getiren kişi, Evhadüddin Kirmanî'nin müridi ve damadı olan Şeyh Nasirüddin Mahmud Ahi Evran b. Abbas el-Hoyî (ö.1262)'dir. Geniş halk kitleleri arasında Ahi Evran olarak anılan Nasirüddin Mahmut, 1204'te Anadolu'ya gelen ilk mutasavvıflar arasında yer almıştır.²⁰

İslam dininin Türkler arasında yayılmasında etkili olan Ahi Evran, Azerbaycan'ın Hoy kasabasında doğmuş, ilk eğitimini de burada almıştır. Daha sonra eğitimini Maveraünnehir ve Horasan gibi ilim merkezlerinde sürdürmüş, Bağdat'ta dönemin meşhur âlimlerinden Fahreddin Razî'den (ö.1210) fen ilimleri, Hoca Ahmet Yesevî'nin (ö.1166) öğrencilerinden de tasavvuf dersleri almıştır. Ahi Evran, Asya'dan Anadolu'ya gelen ilk Türk düşünürlerinden biridir. Anadolu'nun Denizli, Kayseri ve Konya gibi şehirlerini gezerek insanlara İslam'ın güzel değerleri, iş, ticaret ve meslek ahlaki konularında öğütlerde bulunmuştur. Kayseri'ye yerleşen ve burada bir debbağ atölyesi kuran Ahi Evran'ın fütüvvet kültürüyle tanışması,

¹⁶ İbn Battuta, *Tuhfetu'n-nuzzar fi garâibi'l-esmâ ve'l-acaibi'l-esfâr (Seyahatnâme)*, (çev: M. Şerif Paşa, İstanbul: Yeni Şafak Kültür Armağanı, 1993), s. 204; Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler," *Vakıflar Dergisi* 11, (1942): 292; Kazıcı, "Ahilik", s. 540.

¹⁷ M. Yılmaz Önge, "Ahi Evran Zaviyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988), c. I, s. 530.

¹⁸ Bayram, s. 131.

¹⁹ Galip Demir, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Ahilik*, (Ankara: Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yayınları, 2000), s. 321.

²⁰ Muallim Cevdet (İnançalp), *Ahiyyatü'l-fityân*, (İstanbul: 1932), s. 340-346; Kazıcı, "Ahilik", s. 540; Nihat Azamat, "Evhadüddin-i Kirmanî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995), c. XI, s. 519.



dönemin önemli bilim ve kültür merkezlerinden Bağdat'ta Razî'nin öğrencilerinden Evhadüddin Kirmanî ile karşılaşmasından sonra olması muhtemeldir.²¹

Ahi Evran, Alaeddin Keykubad'ın (1220-1237) tahta çıkışının ardından kendisine gelen davet üzerine Konya'ya yerleşmiş ve burada debbağlık mesleğini sürdürmüştür.²² Alaeddin Keykubad'ın destek ve yardımıyla bir taraftan tasavvufî düşünceye ve fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak tekke ve zaviyelerde şeyh-mürid ilişkilerini, diğer taraftan iş yerlerinde usta, kalfa ve çıрак münasebetlerini ve buna bağlı olarak iktisadi hayatı düzenleyen Ahiliği Anadolu'da kurup gelişmesini sağlamıştır. Daha sonra Kırşehir'e yerleşen Ahi Evran, burada vefat etmiştir.²³

Ahilik Kurumunun Sosyal Hayata Katkıları

Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türkmen göçmenleri, çoğunlukla coğrafi yapının uygunluğu nedeniyle İç Anadolu bozkırlarını yaşam alanları olarak tercih etmişlerdir. Göçebe kitlelerin şehirlere de yerleşmelerini sağlamak amacıyla Ahilik teşkilatı, onlara çeşitli sanat ve meslek edinmeleri yönünde önemli bir rol oynamıştır. Hatta bu teşkilatın kuruluş amaçlarından bir tanesi de bu rolün ifası olmuştur denilebilir. Böylece bir yandan topluma sanat benimsetilirken diğer yandan sanatın nimetlerinden toplumun istifadesi sağlanmıştır. Ayrıca Ahilik teşkilatı, göçmenler arasında iş, meslek ve sanat sahibi insanları korumuş, onların sanatlarını icra etmesi için imkânlar temin etmiş ve böylece sosyal ve kültürel hayata önemli bir katkıda bulunmuştur.²⁴

Ahilerin sosyal hayata sağladıkları katkılarının başında, Türkmen kitlelerinin iskânlarını sosyal dokuya zarar vermeden sağlanmasında olmuştur. Ahi birlikleri, farklı kültür değerlerine sahip kitlelerin karşı karşıya geldikleri bir dönemde, birbirlerine karşı çatışmacı bir tavır içinde bulunan grupları uzlaştırmada, zayıflayan aşiret bağlarının yerlerine yerleşik hayat değerlerini ikame etmede ve Bizanslılara karşı Türklerin çıkarlarını korumada yerine getirdikleri roller ile Anadolu'nun sosyal düzeninin korunmasını sağlamışlardır.²⁵

Ahilerin sosyal hayata sağladığı katkının yanında İslamlaştırma faaliyetlerinde de önemli roller üstlenmişlerdir. Esasen bu faaliyetleri onların aldıkları dinî ve tasavvufî kültürlerinden kaynaklanmaktaydı. Bu nedenle fetihlere katılmışlar, özellikle de istihbarat sağlamada önemli hizmetler görmüşlerdir. Ayrıca sefer yolu üzerindeki kilit noktaları ordunun gelişinden önce ele geçirmişler, dervişler fethedilecek yerlerdeki halkın

²¹ Bayram, s.81; Kazıcı, "Ahilik", s. 540.

²² Turan, s. 162.

²³ Muallim Cevdet, s. 340-346; Kazıcı, "Ahilik", s. 540.

²⁴ Kazıcı, "Ahilik", s. 540.

²⁵ Demirpolat, Akça, s. 365.



arasına katılmak suretiyle onların gönüllerini kazanmışlar ve böylelikle ordunun gelişine zemin hazırlamak suretiyle devletin gücüne ve bekasına katkıda bulunmuşlardır.²⁶

Esasen Ahilik teşkilatı, birliğe yeni katılan gençlerin kültür, sanat ve askeri alanda olmak üzere üç temel konuda yetişmelerini hedef almıştır. Bu sebeple Ahiliğin sadece bir esnaf teşkilatı olmadığı, aynı zamanda askeri yönünün de bulunduğu sosyal bir kurum olduğu anlaşılmaktadır.²⁷

Ahiliğin Selçuklu Anadolu'sunda göçebe yaşamdan yerleşik yaşama geçişi hızlandırması ve şehircilik üzerindeki olumlu katkıları yanında ekonomik yaşam üzerindeki etkileri de sonraki dönemde belirleyici olmuştur. Beylikler döneminden itibaren Osmanlılarda özellikle Konya, Kayseri, Sivas gibi gelişmiş kentlerin belli yerlerinde çeşitli sanat dallarında uzmanlaşan açık ve kapalı çarşılar yapılmıştır. Ahiler buralardaki dükkânlarında çalışmıştır. Söz gelimi Ankara yoğun bir yün üretim merkezi olmuştur. Karaman'da astar bezi, Sivas'ta aba ve iyi deri imal edilmiştir. Çeşitli sanat erbabı ayrı loncalar halinde teşkilatlanmışlardır. Düzenli bir iç örgütlenmeye sahip bu kuruluşlar, kendileriyle ilgili bütün işleri görmüş ve üyelerinin birbirleriyle ilişkilerini düzenlemişlerdir. Ücretlerin belirlenmesi, mal cinslerinin ve fiyatlarının ayarlanması gibi işlevler, loncalar tarafından düzenlenmiştir. Kısmen tasavvuf, kısmen de kahramanlık geleneklerinden esinlenen bu ahlak anlayışı, meslek üyelerinin dayanışmasını sağlamıştır.²⁸

Aynı dönemlerde Batı dünyasında da çalışma hayatına dair örgütlenmeler mevcuttur. Ancak batıdaki Bizans loncaları, işverenler ve patronlar tarafından çalışanların çalışma hayatına dair bir takım fonksiyonlarını sağlamaya yönelik kurulmuştur. Buna karşılık Ahi birlikleri, ustalar arasındaki bir işbirliği olarak çalışanların ve tüketicilerin hatta toplumun ve tabiatın haklarını koruyacak bir sosyal güvenlik mekanizması şeklinde örgütlenmiştir.²⁹

Osmanlı toplumunda Ahilik kurumu, sosyal yapıyı oluşturan unsurlardan soylular, burjuvalar, bürokratlar ve din adamları gibi, egemen ve sömürücü vasıflara sahip bir sınıf yerine, üreticiliği esas alan sosyal katmanlara dayanmış ve bu kesimleri öne çıkartmıştır. Böylece, ticari ve ekonomik kalkınmayı sağlayan, iş, meslek, esnaf ve sanat erbabının örgütlenmesine gidilerek şehir hayatına düzenlilik getiren, esnaf ve sanatkârlar arasında gerçekleştirdikleri yardımlaşma ve dayanışma ile toplumsal dengeyi kurarak önemli görevler üstlenmiştir. Bu denge, dini inanç ve ortak değerlerde toplum fertlerini birleştirmiş, inanç ve değerler üzerine sağlanan birleşim, kin ve düşmanlıkların oluşumuna fırsat vermemiştir. Nitekim

²⁶ Barkan, s. 292; Demirpolat, Akça, s. 366.

²⁷ Kazıcı, "Esnaf Teşkilatı Ahilik", *Diyanet Dergisi* XVII/3, (1978): 254.

²⁸ Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991), s. 320-321.

²⁹ İlber Ortaylı, *Türkiye İdare Tarihi*, (Ankara: TOAİE Yayınları, 1979), s. 209-210.



ahlak temelli bir toplum gerçekleştirme çabasında oldukça başarılı olmuştur.³⁰

Ahilik kurumu, kötülöklere karşı olduğu gibi kötölöklere ortadan kaldırmayı, böylece toplumda huzur ve güvenliği sağlamayı da hedeflemiştir. Bu konuda onları zorlayan kendi dini ve ahlak anlayışlarının dışında hiçbir kuvvet yoktu. Bu sebeple yaygın bir sosyal kontrol müessesesi fonksiyonuna sahiptiler. Ahi birlikleri özellikle Osmanlıların ilk dönemlerinde Anadolu'da hemen hemen bütün şehir, kasaba, köy ve hatta dağ başlarına kadar faaliyette bulunmuşlardır.³¹

Ahilik teşkilatı, Osmanlılarda birey ve toplum için hedeflediği barış içinde yaşanan mutlu ve huzurlu bir sosyal hayatı gerçekleştirmek için gençlerin zararlı ve yanlış alışkanlıklardan korunması çabasını da üstlenmiştir. Gençleri içinde buldukları topluma faydalı olma yolunda onları iş ve meslek sahibi yaparak üretken ve sorumluluk sahibi insanlar olarak yetiştirmiştir. Ahi birliklerinde gençler, dinî ve ahlakî değerler yardımıyla eğitilerek içinde mahir, dinî ve milli geleneklerine bağlı, toplumla uyumlu ve başbozukluktan uzak, bilinçli kişiler olarak yetiştirilmeye çalışılmıştır.³²

Ahi birlikleri, kurdukları sandıklar vasıtasıyla üyelerine sosyal güvence ortamı sağlamışlardır. Ahiler, bu sandıklar aracılığıyla üyelerine maluliyet, ölüm, doğal afet hallerinde, iş kurma, malzeme sağlama ve işi öğrenmede karşılaştığı sıkıntılarda maddî ve manevî destekte bulunmuşlardır. Bu durumda olan bir üyeyi yalnızlıktan kurtarmış, dayanışma ortamıyla moral destek sağlamışlardır. Böylece toplumun refah düzeyine katkı sağlayan bir sosyal hizmet görevi ifa etmişlerdir.³³

Ahilik Kurumunun Kültürel Hayata Katkıları

Ahilik kurumu, sosyal hayatın oluşum ve düzenlenmesine olduğu gibi kültürel gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Zira kurumun temel anlayışında insan bir bütün olarak ele alınmış ve her yönüyle eğitilip geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yamak ve çırakların eğitilmesinde yalnızca mesleki bilgilerin verilmesiyle yetinilmemiş, dinî, ahlakî ve toplumsal bilgiler de verilmiştir.³⁴

Ahilik teşkilatının insan hayatının özel alanlarına kadar nüfuz eden kuralları dikkate alındığında, bunların çok geniş bir kültürel ve toplumsal

³⁰ Demirpolat, Akça, s. 366.

³¹ İbn Battuta, *Seyahatnâme*, (haz: İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1971), s. 7; Mahmut Tezcan, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri, Kültürel Antropolojik Yaklaşım*, (Ankara: 1989), s. 7; Mustafa Tekin, "Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ahilik ve Toplumsal Dinamikleri", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21, (2006): 221.

³² Halil İnalçık, "Ahilik, Toplum, Devlet" *II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999), s. 192-193.

³³ Demirpolat, Akça, s. 367.

³⁴ Yusuf Ekinci, "Ahilik ve Esnaf Ahlakı", *Standart Dergisi* 351, (1991): 28.



dinamiklerden beslendiği anlaşılmaktadır. Ahilik ilkelerinin detaylarına ve uygulama biçimine bakıldığında İslam, tasavvuf, örf ve âdetlerin bu dinamiklerden en önemlileri olduğu görülmektedir. Öncelikle kendine özgü bir teşkilat olarak Ahiliğin kökeni ne olursa olsun, temel karakterini dinden ve tasavvuftan aldığı ortak bir görüş olarak dikkat çekmektedir. Bu karakteri, fütüvvet geleneği formüle ederken aynı zamanda her meslek ve esnaf grubunun ilahî dinlerin peygamberlerinden birini kurucu/pirî olarak nitelermeleri, bu gurubun içinde birçok hususun dinî nitelik kazanmasına sebep olmuştur. Nitekim çarşıların duayla açılıp kapanması bunun güzel bir örneğidir. Ayrıca Ahilik teşkilatının temel belirleyicisi olan İslamî ve tasavvufî düşünce ve anlayış, teşkilatın ortaya çıktığı günden itibaren önemli derecede kendini göstermiş ve her bölgede geçerliliğini korumuştur. Bu da Ahilik teşkilatının tasavvuf ve ahlak esaslarını ölçü aldığını ortaya koymaktadır.³⁵

Nitekim Ahi olan birinde bulunması gereken hususlar; vefa, doğruluk, güvenilirlik, cömertlik, tevazu, doğru yola sevk etme, affetme, tövbe olarak ifade edilirken, bulunmaması gereken hususlar ise alkol kullanma, zina yapma, gammazlık, dedikodu, iftira, münafıklık, gurur, kibir, merhametsizlik, sözünde durmama, kin, affetmeme, yalan, hıyanetlik, kadınlara kötü gözle bakma, kişinin ayıbını açığa vurma, cimrilik, giybet, hırsızlık şeklinde sıralanmıştır.³⁶ Dikkatle bakıldığında bu normların İslam'ın temel ilkeleri olduğu ve Kur'an-ı Kerim ile Hz. Peygamber'in sünnetinden kaynaklandığı kolaylıkla anlaşılacaktır.

Ahilerin Osmanlı toplumunun kültür hayatına katkılarını daha iyi anlayabilmek için onlar için anlatılan şu ifadeler önem arz etmektedir: "Ahiler ipek giysi giymezler. Onların giydikleri donlar kısa ve çok temizdir. Ahilerin sarığı yedi veya dokuz arşındır (5-6 metre). Ahiler altın yüzük takmazlar. Onların silahla eğitilen üyeleri o zamanın biçimine uygun giysiler giyerlerdi. Ahilerde sarı ve kırmızı renk çok kullanılmazdı. Gök, ak, kara ve yeşil renkler Ahiler katında beğenilen renklerdir. Yeşil renk, Ahilerden müderris, kadı ve hükümdar sınıfına özgü idi. Ak renk, Ahilerin kalem erbabı ve hafızlarına özgü idi. Kara renk, daha Ahilik mertebesine yetişmemiş bulunanlara yani yiğitlere özgü idi."³⁷

O dönem Anadolu'ya gelen bütün sosyal gruplarda olduğu gibi Ahilikte de Anadolu'nun İslamlaşması temel gaye olmuştur. Bu gayenin gerçekleşmesi için dönemin teşkilatlanmış tarikatlarının esasları, Ahilik teşkilatları vasıtasıyla esnaflığın gayeleri haline getirilmiştir. Bu anlamda esnaf

³⁵ Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1981), s. 212-213; Barkan, s. 283; Kazıcı, "Ahilik", s.541; Tekin, s. 230.

³⁶ Sülemî, *Tis'atü kütüb fi usûli't-tasavvuf ve'z-zühhd*, s.328; Abdülkerim b. Hevâzin b. Abdülmelik en-Nişâbüri el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-kuşeyriyye*, (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1990), s. 226; Neşet Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, (Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1981), s. 183.

³⁷ Çağatay, s. 141.



zümrelerinin Ahiliğin bünyesinde toplanmaları aynı zamanda dini bir vazifenin gereği olarak da kabul edilmiştir.³⁸

Osmanlılar zamanında Ahiliğin Anadolu'da yaygınlık kazandığı dönem, sosyal bünyede tarikatların önemli fonksiyonlar eda ettikleri bir dönem olmuştur.³⁹ Ahilik teşkilatının ortaya çıkışı, yapılışı, içeriği konusunda tasavvufun önemli bir yeri vardır. Esasen Ahilik, ilk kuruluşu ve gelişmesinde bir tarikat değildi. Fakat tarikatların prensip ve teşkilâtından yararlandığı muhakkaktır. Buna göre Ahilik daha önce Anadolu'da yayılmış bulunan Mevlevîlik, Rıfâîlik, Bektaşîlik, Halvetîlik gibi diğer tasavvufî anlayışlardan etkilendiği anlaşılmaktadır. Nitekim içlerinde birçok kadınlar, müderrisler de bulunan Ahilik teşkilâtını herhangi bir esnaf topluluğu değil, o teşkilât üzerine istinat eden, akidelerini o vasıta ile yayan bir tarikat gibi görenler bile olmuştur.⁴⁰ Ahilik, tarikatlardaki hiyerarşik yapıyı oldukça özenli bir şekilde işletmeye çalışmış, temel ilke ve kurallardan başlayarak iş, sanat ve meslek hayatının gündelik işleyişine kadar bu durum kendisini açık bir biçimde göstermiştir.

Ahilik, ne sadece bir tarikat ne de sadece bir esnaf teşkilatıdır. Bu iki müessesenin özelliklerinin uyumlu bir bütünlüğüdür. İnsanları iyiye, doğruya, güzele götüren bir yol olması itibarıyla bir tarikat özelliği gösterirken, çalışma hayatında üretime, verimliliğe, fiyat kontrolüne ve kaliteye müdahil olması hasebiyle de bir esnaf teşkilatı özelliği taşır. Ahiliğin temel esası, günlük işlerle fazla haşır neşir olmak durumunda olan esnaf ve sanatkâr kesimine tasavvufun fütüvvet ideali şeklinde basit ve anlaşılır bir dille sunulmasıdır.⁴¹

Ahiliğin kültürel alandaki önemli katkılarından birisi, toplumda bir okuma geleneği oluşturmuş olmasıdır. Osmanlı toplumunda Ahiliğin yaygın olduğu dönemlerde Ahi dergâhlarında, kışlalarda, misafirhane ve kervansaraylarda seri ve sesli olarak Siyer-i Nebi, Hamzanâme, Battalnâme, Fütüvvetnâme gibi eserler okunmuştur. Seçkin ve kültürlü toplumlarda divanlar, mesneviler, hamseler, letaifler, gazavatnâmeler ve cihadîyeler okunmuştur. Bu durum, toplumda kültür ve zevk birliğini oluşturmuştur.⁴²

Ahi zaviyeleri, diğer bütün fonksiyonlarından önce eğitim fonksiyonlarıyla tanımlanmışlardır. Birer eğitim ocağı olan zaviyelerde özellikle yamak ve çırağların okur- yazarlık vasfına sahip olmalarına büyük önem verilmiştir. Nitekim okur-yazar olmayana fütüvvet düşmeyeceği kabul edilmiş ve bu nedenle okur-yazar olmayanın Ahi olması düşünülmemiştir. Zaviyelerde,

³⁸ Demirpolat, Akça, s. 370.

³⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik*, (İstanbul: İnkılap Yayınları, 1983), s. 275.

⁴⁰ Ahmed Eflakî, *Menâkibu'l-ârifîn*, (çev. Tahsin Yazıcı, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1989), c. I, s. 302-303; Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 213; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988), c. I, s. 105-106.

⁴¹ Demirpolat, Akça, s. 370.

⁴² Demirpolat, Akça, s. 368.



okur-yazarlık eğitimine ilaveten dini, ilmi, edebi bilgilerle, Kur'an-ı Kerim okuma ve Türkçe, Arapça v.b. diller öğretilmiştir. Ayrıca kabiliyetli ve istekli olanlara güzel yazı ve musiki gibi dersler de verilmiştir. Zaviyelerdeki bu eğitimin neticesinde Ahi esnaf ve sanatkârları, ilmi eserleri okuyabilir ve ilmi mevzular üzerinde fikir yürütebilir hale gelmiştir. Ahiler dini, tarihi ve ilmi eserleri takip etmişler, kendileri de şiir ve destan yazabilen bir konuma gelmişlerdir.⁴³

İlk dönemlerde esnaf yamak ve çıraklarının okuyup yazmalarına özel bir önem verilmiştir. Yamaklar, mesleki eğitimlerini iş yerlerinde görürlerken, zaviyelerde de dini, ahlaki ve içtimai bilgileri alarak eğitimlerine bir bütünlük içinde devam etmişlerdir. Ahi birliklerine yeni katılanlara öncelikle kurumun adap ve erkân öğretilmiştir. Cumartesi akşamlar bu kaidelerin öğretilmesine ayrılmıştır. Çırakların 10 yaşının altında olmaması ve velisi tarafından devamının sağlanması şartı aranmıştır. Çırağın kalfa olabilmesi için 3 sene çalışması gerekmiş, kalfalığa geçişte ise kurum içerisinde tören yapılması gelenek haline gelmiştir.⁴⁴

Ahi eğitiminin tamamı, özellikle zaviyelerde olan kısmında İslam inancını öğrenme ve dünyada Allah'ın emir ve yasaklarını gözeterek yaşama temeline dayalı olmuştur. Zaviyelerde yürütülen ve sözlü olan eğitimin bu kısmında, sosyal etki ve yüz yüze eğitim önemli bir yere sahiptir. Yamak ve çıraklar özellikle dini yaşantı ve ahlaki erdemleri zaviyelerdeki Ahi büyüklerinden dinleyerek, görerek ve yaşayarak öğrenmişlerdir. Zaviyelerdeki sözlü eğitimle özellikle Fütüvvetnâmelerde izah edilen ve her şeyden önce öğretilmesini istedikleri adap ve erkân kavratılmaya çalışılmıştır. Ayrıca belli bir manevi eğitimden sonra kılıç ve silah eğitimi de verilmiştir.⁴⁵

Ahilik eğitim ve öğretiminde asıl amaç, ahlaklı, faziletli ve meslekî eğitim almış terbiyeli insan yetiştirmek olmuştur. Kaliteli usta ve teknik elemanlar yetiştirilerek toplumun sanat ve ekonomik hayatına katkıda bulunmak, ülke güvenliği tehlikeye düştüğü zamanlarda devlet güçleriyle birlikte hareket edecek kuvvetler hazırlamak da amaçlar arasında yer almıştır.⁴⁶

Ahiler sadece zaviyeler açmakla yetinmemiş, imkânları ölçüsünde mescit ve camiler de yaptırmışlardır. Ayrıca medreseler kurarak eğitime kendi sistemleri dışında katkıda bulunmuşlardır.⁴⁷

⁴³ Kadir Özköse, "Ahilikte Ahlak ve Meslek Eğitimi," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XV/2, (2011): 12; Ekinci, *Ahilik ve Meslek Eğitimi*, s. 37; Ekinci, "Ahilik ve Esnaf Ahlakı", s.28; Demirpolat, Akça, s. 368.

⁴⁴ Mustafa Şanal, Mustafa Güçlü, "Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Ahilik," *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23, (2007): 387.

⁴⁵ Özköse, s.12; Demirpolat, Akça, s. 368.

⁴⁶ Kazıcı, "Ahilik", s. 540.

⁴⁷ Demirpolat, Akça, s. 369.



Osmanlılarda Ahilik teşkilatının toplumun örf, âdet ve geleneklerinden beslendiği de anlaşılmaktadır. Nitekim Anadolu örf, âdet ve geleneklerinde yaygın olan cömertlik, misafirperverlik, yiğitlik, Ahi teşkilâtı ile birlikte daha da kurumsallaşarak pekişmiş ve zaviyelerde somutlaşmıştır. Dolayısıyla nesilden nesle yaşam içinde aktarılan bu gelenekler, İslam ile birlikte asla unutulmayan ve devamlılığı sağlanan bir toplumsal bilinç durumuna gelmiştir.⁴⁸

Ahilikte dengeli, ölçülü ve ahlakî ilkelere bağlı olmanın yeri son derece önemlidir. Dünya ile ahiret işlerinde, kişisel ve toplumsal her türlü çabada ve ilişkide dengeli olmak, dengeyi korumak, Ahiliğin en belirgin özellikleri arasında yer almıştır. Bu açıdan Ahiler çatışmacı değil, dayanışmacı ruh yapısına sahip olmuşlardır. Zengin ile fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, millet ile devlet, kısaca toplumun bütün fert ve kurumları arasında iyi münasebetler kurarak herkesin huzur içinde yaşamasını sağlamak Ahi birliklerinin başta gelen amaçlarından olmuştur. Ahi birlikleri, köklü kültür değişmelerinin olduğu bir dönemde, birbirlerine karşı çatışmacı tavır alan grupları uzlaştırmak, parçalanmış aşiret bağlarının yerine yerleşik hayat tarzına uygun, koruyucu değerler meydana getirmek, Bizanslılara karşı Müslüman-Türk menfaatlerini korumak ve toplum huzurunun sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur.⁴⁹

Ahilik teşkilatı meslek ilkelerine sahip olması yanında, birinci derecede ahlakî esaslara dayanan bir kurumdur.⁵⁰ Ahilik anlayışına göre, bir kişide ahlakî değerler aşınmışsa o kişi, istediği kadar mesleğinde üstün ve başarılı olsun bunun hiçbir kıymeti yoktur. Bu durum o üyenin teşkilattan ihraç edilmesi için bir sebep sayılmıştır. Ahiliğe kabul edilmenin önde gelen şartı, ahlakî değerlere sahip olmak gelmiştir. Dolayısıyla Ahilik teşkilatında ahlakî zaafı bulunan kişiler barınmamıştır. Bu açıdan Osmanlı toplumunda Ahilik teşkilatı, yüksek ahlaka mensup kişilerin toplandığı bir yer olarak kabul edilmiştir.⁵¹

Çalışmayı, ibadeti ve dürüstlüğü bir bütün olarak ele alan, esnaf ve sanatkârlığın gelişmesini amaçlayan bir sistem olarak değerlendiren Ahilik, ahlaka büyük önem vermiştir. Ahiliğin ahlaka verdiği önem, ahlakın her yerde ve her zaman başta gelmesinden anlaşılmaktadır. Nitekim Ahilik, ahlak sahibi olmayan bir iş adamının asla başarıya ulaşamayacağını, ulaşsa bile bu başarının uzun ömürlü olmayacağını benimsemiştir. Ayrıca Ahiliğe

⁴⁸ Tekin, s. 222.

⁴⁹ Ekinci, *Ahilik ve Meslek Eğitimi*, s. 21-22.

⁵⁰ Fuad Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991), s. 35.

⁵¹ Saffet Sancaklı, "Ahilik Ahlakının Oluşumunda Hadislerin Etkisi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, (2010): 7.



göre ahlakın olduğu yerde kardeşlik, eşitlik, özgürlük, sevgi ve adalet gibi özellikler ile dirlik ve düzenlikten söz edilebilir.⁵²

Ahi Evran'ın teşkilatlandığı Ahilik kurumunun Osmanlı toplumunun her kesiminde ve her bölgesinde birçok alanda etkili olduğu görülmektedir. Nitekim İbn Battuta'nın Gölhisar, Burdur, Ladik, Milas, Barçın, Konya, Niğde, Aksaray, Görele, Geyve, Yenice, Mudurnu, Bolu, Kastamonu, Sinop, Sivas, Erzurum, Gümüşhane, Tire, Manisa, Bursa, Balıkesir gibi bölgelerde Ahilere rastladığını söylemesi,⁵³ bu kurumun toplumsal hayatta önemli derecede etkin ve yaygın olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Kardeşlik, cömertlik, yiğitlik gibi anlamlara gelen Ahilik, XII. yüzyıldan itibaren Anadolu'da etkisini göstermiş önemli bir teşkilattır. Toplumun iş, sanat, meslekî eğitim ve esnaf hayatında etkin bir derecede rol oynamıştır. Ahilik kurumu, kendine özgü ilke ve prensipler ortaya koyarak toplum içinde yer alan bütün iş ve meslek sahiplerinin teşkilatlanmasını sağlamış, üyelerinin bu ilke ve kurallara göre hareket etmelerini büyük bir erdem olarak kabul etmiştir. Esasen Ahilik teşkilatı, İslam'ın genel ahlakî değerleri ile tasavvufun üç temel ahlakî ilkelerinden olan denge/ölçülülük, yiğitlik/cesaret ve bilgiden beslenerek toplumu bu ilkeler çerçevesinde biçimlendirmeye çaba sarf etmiştir.

Ahilik kurumu, toplumun iş ve meslek alanlarında örgütlenmesini sağlamanın yanında kültür, sanat, eğitim, sosyal hayat gibi alanlarında da yetişmesine katkıda bulunmuştur. Genç yaştan itibaren bireyi teşkilatın bir üyesi yapan kurum, öncelikle bireyin ahlaklı bir iş ve meslek sahibi olması için bir ustanın yanında çalışmasını sağlamış, topluma yararlı bir insan olarak yetişmesi için de dini, ahlakî ve meslekî eğitimini tamamlayıcı tedbirler almıştır.

Ahilik kurumu, birey ve toplumu bir bütün olarak düşünmüş ve huzur ve mutluluğun öncelikle bireyde başlaması gerektiğinden hareketle vefa, doğruluk, cömertlik, güvenilirlik, tevazu gibi değerleri bireyin uyması gereken temel kurallar haline getirmiştir. Yalan, kin, nefret, kıskançlık, cimrilik, hırsızlık, zina, iftira, dedikodu gibi kötü alışkanlıkların da birey ve toplumu olumsuz etkileyen ve uzak durulması gereken zararlı davranışlar olarak kabul etmiştir.

Osmanlı toplumunda önemli bir sosyal güce sahip olan Ahilik, esas olarak iş, meslek ve sanat alanında gelişmeyi amaç edinmiştir. Bu amacının gerçekleşebilmesi için de ahlakî ölçü olarak doğru çalışmayı ibadet kabul etmiştir.

⁵² Sancaklı, s. 7.

⁵³ İbn Battuta, *Tuhfetu'n-nuzzar fi garâibi'l-esmâr ve'l-acaibi'l-esfâr (Seyahatnâme)*, s. 194; Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, s. 89-90.



Kaynakça

- Abdurrahman Camî, *Nefahâtü'l-üns*, İstanbul: Marifet Yayınları, 1977.
- Ahmed Eflakî, *Menâkibu'l-ârifin*, çev. Tahsin Yazıcı, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Aşıkî Derviş Ahmed, *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, haz. H. Nihal Atsız, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985.
- Azamat, Nihat, "Evhadüddin-i Kirmanî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, c.XI, s.518-520.
- Barkan, Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler," *Vakıflar Dergisi 11*, (1942): 279-304.
- Bayram, Mikail, *Ahi Evran ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu*, Konya: Damla Matbaacılık, 1991.
- Burgazî, Yahya b. Halil b. Çoban, *Fütüvvetnâme*, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kitaplığı, nr. 48458.
- Çağatay, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1981.
- Demir, Galip, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Ahilik*, Ankara: Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yayınları, 2000.
- Demirpolat, Anzavur, Gürsoy Akça, "Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi 15*, (2004): 355-376.
- Durak, İbrahim, Atilla Yücel, "Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 15/2*, (2010): 151-168.
- Ekinci, Yusuf, "Ahilik ve Esnaf Ahlakı", *Standart Dergisi*, sayı:351, (1991): 28-31.
- Ekinci, Yusuf, *Ahilik ve Meslek Eğitimi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, "Burgazî Fütüvvetnâmesi", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası XV*, (1953): 111-150.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 1983.
- İbn Battuta, *Seyahatnâme*, haz: İsmet Parmaksızoğlu, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1971.



- İbn Battuta, *Tuhfetü'n-nuzzar fi garâibi'l-esmâr ve'l-acaibi'l-esfâr (Seyahatnâme)*, çev: M. Şerif Paşa, İstanbul: Yeni Şafak Kültür Armağanı, 1993.
- İnalçık, Halil, "Ahilik, Toplum, Devlet" II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999, s.189-200.
- Kazıcı, Ziya, "Ahilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, c.I, s.540-542.
- Kazıcı, Ziya, "Esnaf Teşkilatı Ahilik", *Diyanet Dergisi XVII/3*, (1978): 250-254.
- Köprülü, Fuad, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1981.
- Kuşeyrî, Abdülkerim b. Hevâzin b. Abdülmelik en-Nişâbü'rî, *er-Risâletü'l-kuşeyriyye*, Beyrut: Dâru'l-Cil, 1990.
- Muallim Cevdet (İnançalp), *Ahiyyatü'l-fityân*, İstanbul: 1932.
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Fütüvvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1996, c.XIII, s.261-263.
- Ortaylı, İlber, *Türkiye İdare Tarihi*, Ankara: TOAİE Yayınları, 1979.
- Önge, M. Yılmaz, "Ahi Evran Zaviyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988, c.I, s.530-531.
- Özköse, Kadir, "Ahilikte Ahlak ve Meslek Eğitimi," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XV/2*, (2011): 5-19.
- Sancaklı, Saffet, "Ahilik Ahlakının Oluşumunda Hadislerin Etkisi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1*, (2010): 1-28.
- Sühreverdî, Şihâbüddin Ebû Hafs Ömer b. Muhammed, *Avârifü'l-meârif*, Ayasofya Kütüphanesi, nr. 1714.
- Sühreverdî, Şihâbüddin Ebû Hafs Ömer b. Muhammed, *Avârifü'l-meârif*, çev. H. Kamil Yılmaz – İrfan Gündüz, İstanbul: Erkam Yayınları, 1993.
- Sülemî, Ebû Abdurrahman, *Kitabu'l-fütüvve*, Ayasofya Kütüphanesi, nr. 2049.
- Sülemî, Ebû Abdurrahman, *Tis'atü kütüb fi usûli't-tasavvuf ve'z-zühd*, Beyrut: en-Nâşir li't-tibâ'ati ve'n-neşr, 1993.
- Sülemî, Ebû Abdurrahman, *Tasavvufta Fütüvvet*, çev. Süleyman Ateş, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1977.
- Şanal, Mustafa, Mustafa Güçlü, "Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Ahilik," *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 23*, (2007): s.379-390.



- Tekin, Mustafa, "Bir Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ahilik ve Toplumsal Dinamikleri", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21, (2006): 219-235.
- Tezcan, Mahmut, *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, Kültürel Antropolojik Yaklaşım, Ankara: 1989.
- Turan, Namık Sinan, "Selçuklu ve Osmanlı Anadolu'sunda Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Gelişim Süreci", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 52, (2007): 151-186.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988.
- Yücel, Yaşar, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.

